

MUSLIMSKÁ KULTURA

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VY_32_INOVACE_DVK21/04

Karel Švuger

DVK/ 2. ročník

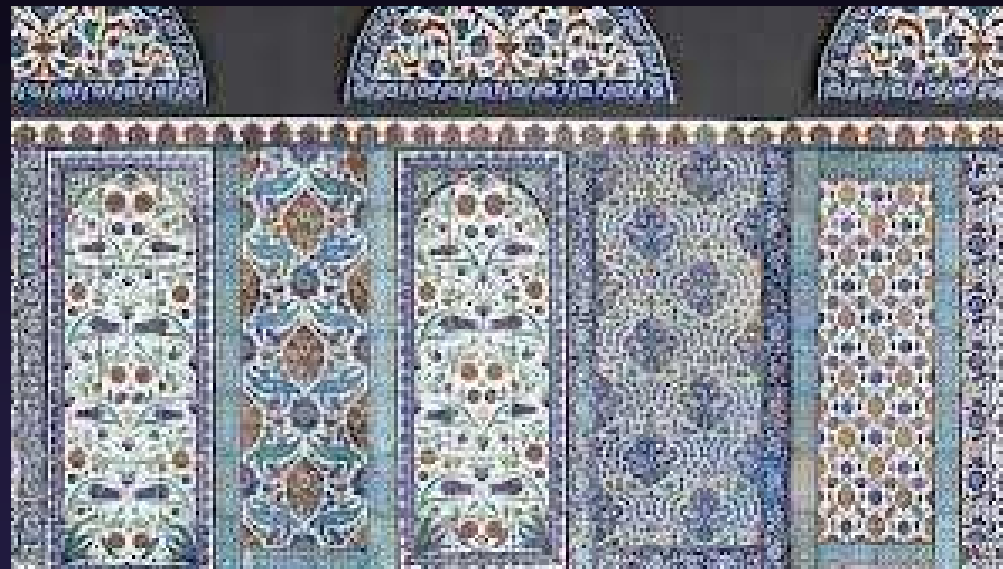
Květen 2012

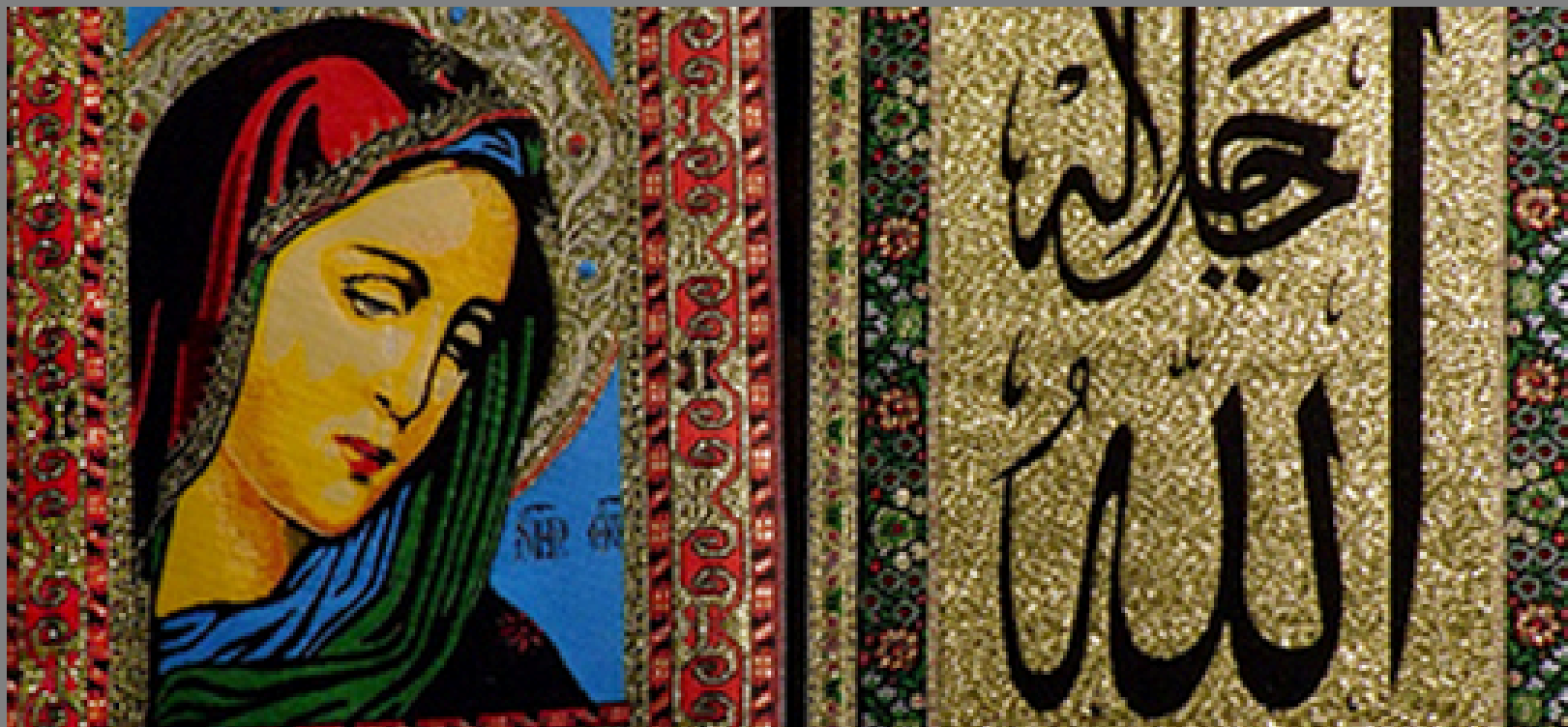
Obrazová
dokumentace, základní pojmy,
jiný svět v souvislostech s
Evropou

Islám je nejrozšířenější a také nejmladší z velkých světových monoteistických systémů; v současnosti se k němu hlásí zhruba **jedna 1,2 miliardy obyvatel naší planety**, tedy přibližně jedna pětina lidstva. Islám však je nutno vnímat nejen jako náboženství, ale též jako specifický životní styl, již na první pohled odlišný od stylu západního. Všude, kde byl islám přijat, ovlivnil styl odívání, architekturu, umění i specifické normy každodenního života. "Islám je více než víra, je to osobitá interpretace vesmíru a lidského života

Zakladatelem islámu - nejmladšího monoteismu, jehož historie začíná na Arabském poloostrově (v dnešní Saúdské Arábii) je Mohamed, arabsky Muhammad (asi 570-632), syn Abdulláhův, kupec z Mekky (pocházel z rodu Hášimovců, náležícího do kmene Kurajšovců). Mekka byla arabským kultovním centrem, ležícím na dávné cestě z Jemenu do Palestiny a Sýrie, do něhož se vydávali příslušníci arabských kmenů na každoroční pouť ke svatyni Ka'ba. Součástí náboženského života již v předislámské době byly svátky, poutě a půsty.

Podle tradice měl Muhammad kolem roku 610 n. l. první vidění: ve spánku k němu přistoupil archanděl Gabriel (arabsky *Džibríl*) a pravil: "Iqra'!" (Čti, přednášej!") Muhammad se ovšem bránil, že to nedokáže, protože jako většina jeho soukmenovců v té době byl negramotný. Džibríl trval na tom, aby jeho slova opakoval a zapamatoval si je. Na tento popud a pod vlivem řady dalších zjevení, (jejichž zápisem vznikl Korán, základní posvátný text islámu), začal Muhammad kázat lidem z Mekky víru v jediného a nedílného Boha - arabsky *Al láha*.

Mešita

Termín mešita pochází z arabského slova *masdžid* (místo padnutí na tvář před Bohem). Je místem společné modlitby, povinná je ovšem účast pouze na sváteční páteční modlitbě. Stavba a udržování mešit byly úlohou státu – účelem bylo zachovávat soudržnost věřících.

Všechny mešity, prosté i velké a bohatě zdobené podléhají základnímu jednoduchému vzoru.

Mešita je tvořena obdélníkovou nebo čtvercovou místností, jejíž nejdůležitější částí je stěna orientovaná Mekce, uprostřed níž je výklenek určující směr k Mekce - *mihráb*, zpravidla bohatě zdobený. Součástí prostoru je nádrž na vodu, v níž se věřící omývají, *minbar* - kazatelna v blízkosti mihrábu, *dikka* - pódium, na němž stojí během modlitby duchovní - *imám*, aby se věřící mohli řídit jeho gesty a *kursi* - pultík pro odkládání Koránu.

Bázár

Bázár je v západním světě vnímán jako ekvivalent tržiště, v muslimském světě je ovšem ještě něčím navíc: je to tepna města, kde je celá řada řemesel provozována přímo na tržišti. Bázár měl často podobu samostatné městské čtvrti se spleť uliček, přičemž větší z nich měly i vlastní mešitu, lázně, náměstí a fontány. Nabízely pestrost nejrozmanitějšího zboží a dodnes pokud nechcete islámského obchodníka urazit, neměli byste nakoupit zboží bez přiměřeného rituálu smlouvání o jeho cenu.

Umění a umělecká řemesla v islámu

Je obecně známo, že podobně jako v judaismu i v islámu se vyskytuje zákaz zpodobení Boha, z čehož vyústil zákaz zpodobení lidské a podle nejprísnějšiho podání jakékoliv živé bytosti vůbec. Korán sám ovšem tento zákaz neobsahuje, nejspíše se vyvinul z obavy před uctíváním model a modloslužebnictvím. Zobrazení živé bytosti, i když bylo v islámském umění často porušováno, je z hlediska přísné islámské věrouky vnímáno jako rouhání, protože tvoření je výsadou Boží.

Islám

Arabská říše

Poslední kulturní okruh raného feudalismu vytvořili od 7. století *Arabové*.

Původně semitští kočovníci (beduini) na Arabském poloostrově a v stepích mezi Sýrií a jižní Mezopotámií

Jejich náboženským střediskem byla *Mekka*

sem putovali Arabové k svatyni *Kaabě*, aby uctili posvátná „černý kámen“ (velký meteorit).

Když Habešané a Íránci začali ohrožovat arabský obchod, bylo k zabezpečení životních podmínek třeba sjednotit četné rozptýlené kmeny.

nové náboženství - *islám* (oddanost bohu), jež založil kupec z Mekky *Mohamed* (asi 570 až 632).

Zavrhl víru v staré kmenové bohy a modloslužebnictví, hlásal víru v jediného boha *Alláha*, za jehož posla (proroka) se prohlásil

- předepsal přesně způsoby náboženských obřadů, rodinného a společenského života i obyčejných životních úkonů (umývání, jídla - důležité vzhledem k místním podmínkám).

- Mohamed musel zprvu opustit Mekku (její vládcové se obávali, že nové učení ohrožuje pouti ke Kaabě a tím zdroj jejich příjmů) a odejít se svými stoupenci do *Medíny* (tzv. *hádžra r. 622* - počátek mohamedánského letopočtu)

- *Islám* (podobně jako křesťanství) *upevňoval státní zřízení* a napomáhal sjednocování arabských kmenů.

- *Mohamed byl prorokem a zároveň vládcem* vznikajícího státu.

- Věrouku islámu shrnoval *soubor Mohamedových výroků korán*, který doplňovala *tradice o prorokových skutcích - sunna*.

Mohamedovi náměstci - kalifové - po prorokově smrti zahájili velké výboje, během nichž postupně dobyli byzantskou Sýrii, Palestinu a Egypt, podmanili si Persii, pronikli do Střední Asie a severozápadní Indie, obsadili pobřeží severní Afriky, Sicílii, Sardínii a skoro celý Pyrenejský poloostrov; jejich další postup do dnešní Francie zastavil roku 732 Karel Martell. Arabové také několikrát neúspěšně obléhali Cařihrad. V 8. století vytvořili říši, která sahala od Atlantiku po Čínu a velikostí území překonávala bývalou říši římskou.

Architektura

- Hlavními druhy islámské architektury
- *palác (kalifův), mešita a minarety, medresa (univerzita) a mauzoleum*
- Typickým znakem je podkovovitý a kýlový (oslí hřbet) oblouk
- a kupole cibulovitého tvaru (zašpičatělá);
- zdi byly bohatě zdobeny mozaikami se stylizovanou geometrickou ornamentikou a tzv. *arabeskami* (ornament z propletených stužek a stylizovaných rostlinných motivů, vytvářející nekonečný raport).

Kalifové napodobovali přepychový životní styl Byzantinců a Peršanů

stavěli rozsáhlé *paláce s nádhernou výzdobou* (Bagdád, Córdoba aj.), kterou prováděli byzantští a íránští umělci.

Nejcharakterističtější islámskou stavbou je *mešita* (mohamedánský chrám)

Skládá se ze dvou částí,

z pravoúhlého sloupového *nádvoří* s kašnou pro rituální omývání a z kryté *svatyně*;

ta je situována na šířku, má několik lodí oddělených štíhlými sloupy a nikou (*mihráb*) ve východní stěně (směřuje k Mekce), v níž je uložen *korán*; vedle mihrábu stojí *minbar*, dřevěná nebo kamenná kazatelna pro čtení *koránu*.

U mešity se tyčí *minarety*, vysoké a úzké věže nahoře s ochozem, z něhož *muezzinové* svolávají věřící k modlitbě

mají tvar hranolu (Španělsko, Maroko), válce (Persie, Turecko) nebo spirály (Samarra, Egypt). S mešitou sousedí byty kněží, knihovny, školy, lázně, nemocnice a další budovy.

Z mešity vznikla přestavbou *univerzita*).

Nejvýznamnější památky nacházíme v Přední Asii (Velká mešita v Damašku ze 7. stol.; Skalní dóm v Jeruzalémě ze 7. stol. na místě Šalamounova chrámu,

Od 12. století se stavěla kupolová mauzolea

nejnádhernější bylo postaveo v 17. století v indické Agře.

Ve Španělsku

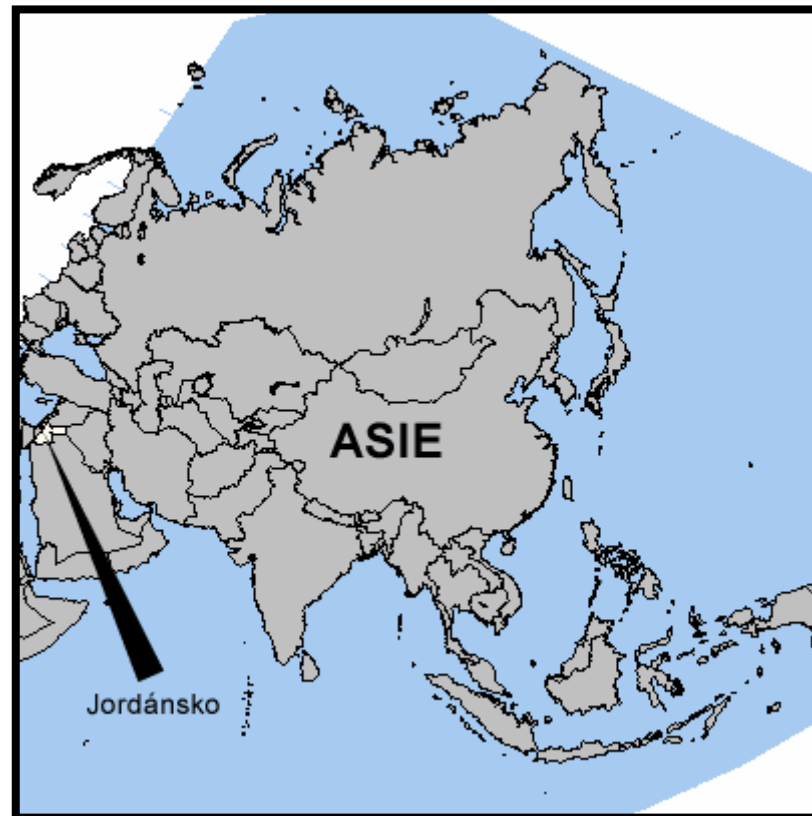
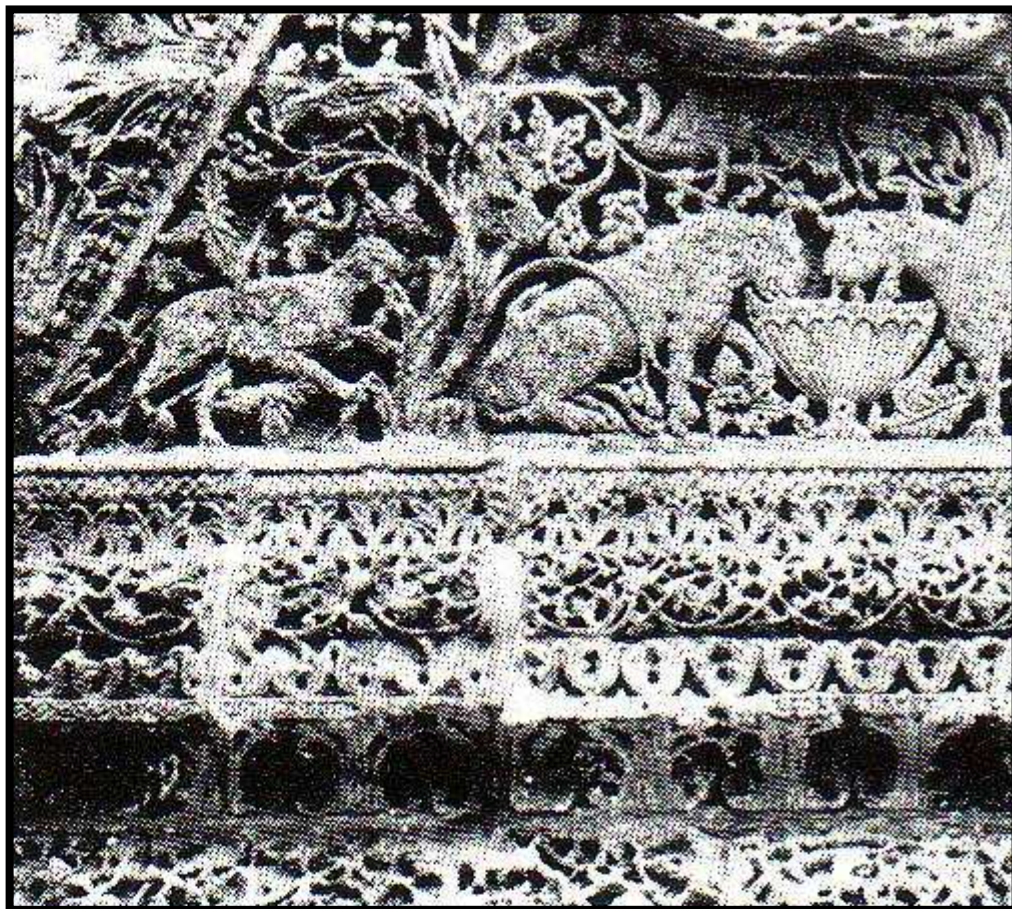
tzv. *maurský* sloh ve 12. st.,

Zákaz zobrazování lidské postavy podle koránu *poněkud brzdil rozvoj sochařství a malířství*, i když nebyl nikdy uplatněn do důsledku.

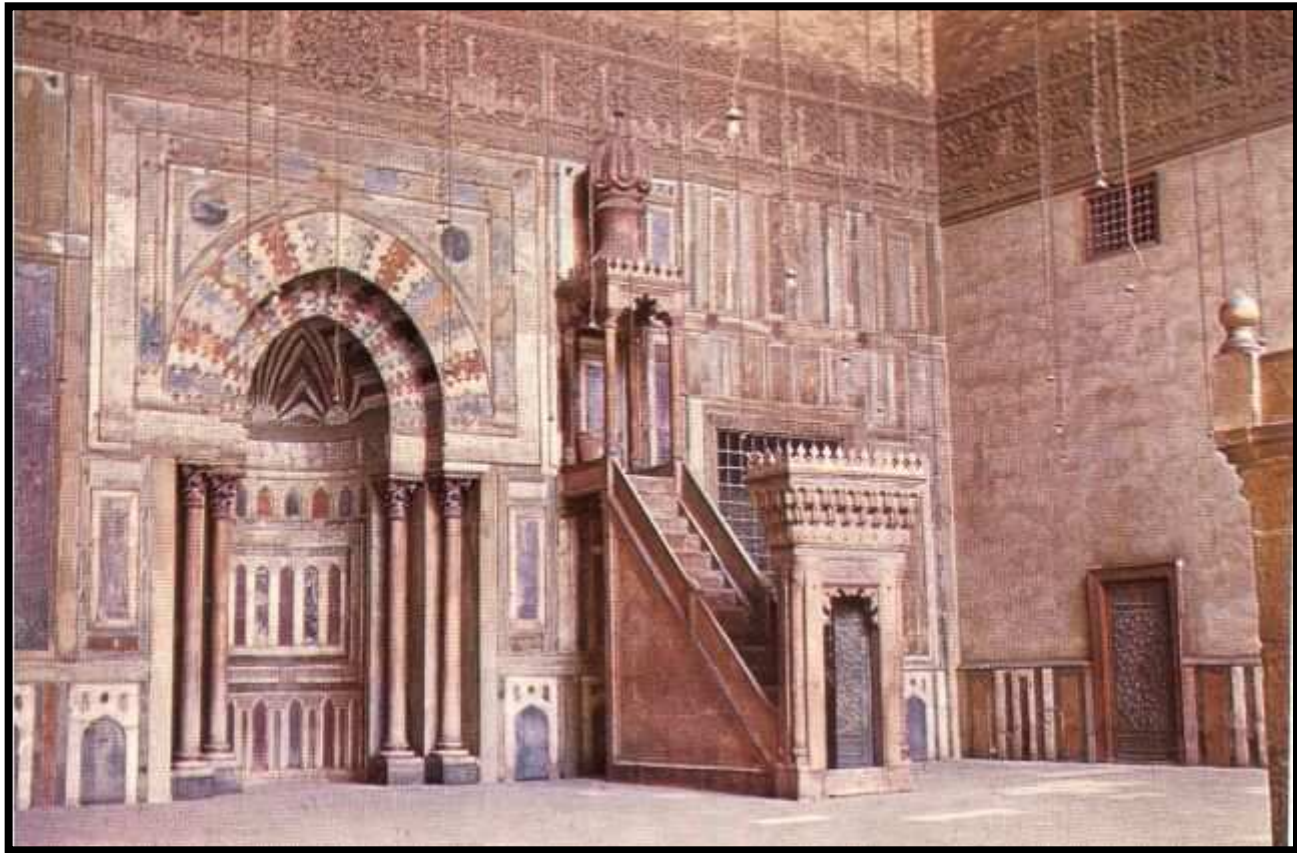
Proto se mohlo pěstovat umění knižní iluminace, jež vyvrcholilo v perských miniaturách.

Zato se plně rozvinulo *dekorativní* umění, výzdoba architektury geometrickým i rostlinným stylizovaným ornamentem.

Arabové vynikli i v uměleckém řemesle; vyráběli měděné a bronzové předměty, hedvábné *látky*, damašky, mušelíny a koberce...

Al-Mšattá

Architektura islámského světa

Pod pojmem islámská architektura obecně rozumíme architekturu jednotlivých etnik v zemích, ve kterých islám představuje nebo v minulosti představoval dominantní nábožensko-politický směr.

- projev celé civilizace islámu
- V raných dobách, **tedy v 7. a 8. století**, se učení islámu šířilo především výboji do oblastí, v nichž byla již po staletí zakořeněna antická či byzantská tradice (Malá Asie, Levanta, Egypt).
- Při své pouti na západ se islám setkal s osobitou kulturou Berberů (západní Afrika – Maghrib), Vizigótů (Pyrenejský poloostrov), ba dokonce i černých Afričanů (Mali), na východě to zase byly tisícileté tradice Persie a Indie. Dalším neméně důležitým faktorem byly migrační vlny, které s sebou přinesly vlivy ze Středního, ale i Dálného východu (Mongolové, seldžučí a osmanští Turci).
- **Z těchto příkladů je jasné, kolik různorodých kultur ovlivnilo celou islámskou civilizaci, jež v dobách svého největšího územního rozmachu sahala od Španělska a Balkánu až po Indii.**
- **Navzdory všem rozmanitostem má islámská architektura řadu jednotících rysů**

- Jelikož v islámské architektuře nemůžeme zpravidla hovořit o stavebních slozích, tak jak je známe z evropského prostředí, budeme nahlížet na stavby podle toho, k jakému účelu měly sloužit.

- **Mešita**

Mešita je nejstarším a též nejtypičtějším prvkem pro islámskou architekturu, a proto ji můžeme považovat za jakýsi klíč k poznání stavebních dovedností muslimského světa.

- **Interiér**

Nejdůležitější částí mešity je *mihráb* – modlitební výklenek, který udává modlitební směr *qiblu*. Qibla ukazuje ke svatyni Ka'ba v Mekce, jenž představuje středobod islámského světa. Jedinou mešitou, která nemá mihráb je samotná mešita v Mekce. V ní se věřící modlí přímo ke Ka'bě, která stojí v jejím samém středu.

- **Typy mešit**

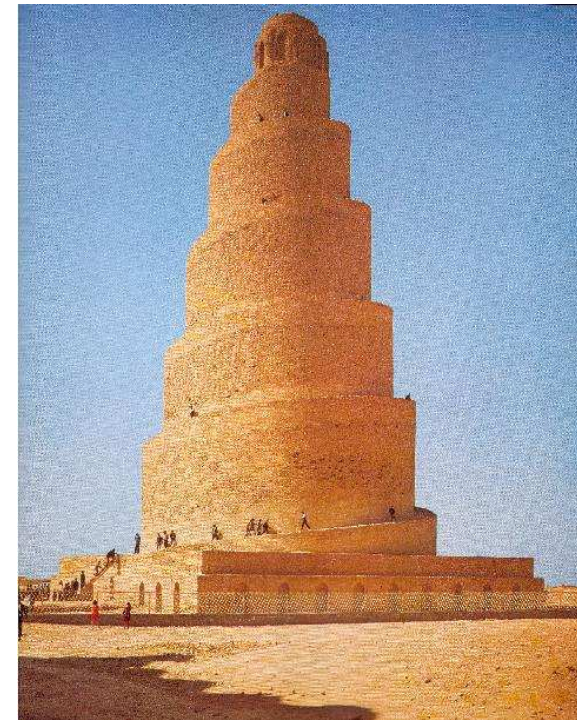
Některé prameny uvádějí, že za vzor první mešity byl vzat Prorokův dům v Medíně, který sestával z prostorného dvora, příbytků jeho manželky a palmovými listy zastřešené části, jako ochranou před sluncem, pro modlící se věřící.

Mešita *hypostylového typu* patří k nejstarším druhům.

Toto označení je odvozeno od sloupořadím obemknutého dvora (hypostyl), který na jedné své straně přiléhá k vlastní modlitebně. Tyto mešity jsou poměrně prostorné.

Jejich prototypem se stala Umajjovská mešita v Damašku (705-712).

Z dalších významných mešit sem patří například Velká mešita v Sámarrá (847-848)

ZDROJE:

BAUER, Alois. *Dějiny výtvarného umění*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998, 287 p. ISBN 80-858-3925-3.

CHÂTELET, Albert a Bernard Philippe GROSLIER. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. České vyd. 2., upr.,. Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2004, 784 s. ISBN 80-718-1936-0.

MRÁZ, Bohumír a Odborná spolupráce Marie ČERNÁ. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002, 287 p. ISBN 80-859-7039-2.

Internetové zdroje:

<http://cs.wikipedia.org>

<http://www.artmuseum.cz>

<http://historika.fabulator.cz>

<http://www.umeni.euweb.cz>

<http://www.dejinyumeni.czweb.org>

<http://antika.avonet.cz>